

Υπόθεση C-460/23 [Κινσάσα] ¹

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

21 Ιουλίου 2023

Αιτούν δικαστήριο:

Tribunale di Bologna (Ιταλία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

17 Ιουλίου 2023

Κατηγορουμένη:

OB

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Ποινική διαδικασία κατά της OB, καταγωγής Κονγκό, στην οποία προσάπτεται ότι τέλεσε πράξεις που αποσκοπούσαν στην παράνομη είσοδο δύο ανηλίκων, επίσης αλλοδαπών, στο ιταλικό έδαφος, και η οποία κατηγορείται επίσης για το αδίκημα της κατοχής πλαστών εγγράφων ταυτοποίησης που αφορούν την ίδια και τις δύο ανήλικες.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης

Το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το ζήτημα της συμβατότητας με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) της νομοθεσίας της ΕΕ σχετικά με την υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης και των σχετικών ιταλικών εκτελεστικών διατάξεων, οι οποίες, όσον αφορά το αδίκημα της υποβοήθησης της εισόδου παράτυπου αλλοδαπού, δεν προβλέπουν ότι ο σκοπός της ανθρωπιστικής βοήθειας μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογητικός λόγος άρσεως του αξιοποίνου.

¹ Η ονομασία της υπό κρίση υποθέσεως είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

Προδικαστικά ερωτήματα

1) Αντιτίθεται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως η αρχή της αναλογικότητας κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην ατομική ελευθερία και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία κατά τα άρθρα 6 και 17, καθώς και τα δικαιώματα στη ζωή και την ακεραιότητα του προσώπου κατά τα άρθρα 2 και 3, το δικαίωμα ασύλου κατά το άρθρο 18 και σεβασμού της οικογενειακής ζωής κατά το άρθρο 7, στις διατάξεις της οδηγίας 2002/90/ΕΚ και της αποφάσεως-πλαίσιου 2002/946/ΔΕΥ (οι οποίες μεταφέρθηκαν στο ιταλικό δίκαιο με τη ρύθμιση του άρθρου 12 TUI) στο μέτρο που επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν ποινικές κυρώσεις για κάθε πρόσωπο το οποίο, εκ προθέσεως, διευκολύνει ή τελει πράξεις που αποσκοπούν στη διευκόλυνση υποβοήθησης της εισόδου παράτυπων αλλοδαπών στο έδαφος της Ένωσης, ακόμη και όταν η συμπεριφορά δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, χωρίς να προβλέπουν συγχρόνως την υποχρέωση των κρατών μελών να αποκλείουν τον αξιόποιο χαρακτήρα πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στον αλλοδαπό;

2) Αντιτίθεται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως η αρχή της αναλογικότητας κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην ατομική ελευθερία και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία κατά τα άρθρα 6 και 17, καθώς και τα δικαιώματα στη ζωή και την ακεραιότητα του προσώπου κατά τα άρθρα 2 και 3, το δικαίωμα ασύλου κατά το άρθρο 18 και σεβασμού της οικογενειακής ζωής κατά το άρθρο 7, στην πρόβλεψη του αδικήματος του άρθρου 12 TUI, στο μέτρο που τιμωρεί τη συμπεριφορά όποιου τελεί πράξεις που αποσκοπούν στην παράνομη είσοδο αλλοδαπού στο έδαφος του κράτους, ακόμη και όταν η συμπεριφορά αυτή δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, χωρίς συγχρόνως να αποκλείεται ο αξιόποινος χαρακτήρας συμπεριφορών υποβοήθησης της παράνομης εισόδου με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στον αλλοδαπό;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Οδηγία 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2002, για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, και ειδικότερα άρθρο 1.

Απόφαση-πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2002, για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, και ειδικότερα άρθρο 1, παράγραφος 1, και άρθρο 6.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ειδικότερα άρθρο 52, παράγραφος 1.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Decreto legislativo n. 286, «Testo unico delle disposizioni concernenti la disciplina dell'immigrazione e norme sulla condizione dello straniero» (νομοθετικό διάταγμα 286 περί κωδικοποίησης σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων που αφορούν τη ρύθμιση της μετανάστευσης και τους κανόνες σχετικά την ιδιότητα του αλλοδαπού, στο εξής: TUI), της 25ης Ιουλίου 1998, και ειδικότερα άρθρο 12.

1. *Πλην των περιπτώσεων όπου η πράξη στοιχειοθετεί βαρύτερο αδίκημα, όποιος κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος κωδικοποιημένου διατάγματος προωθεί, διευθύνει, οργανώνει, χρηματοδοτεί ή πραγματοποιεί μεταφορά αλλοδαπών στην Ιταλία ή διαπράττει άλλες πράξεις με σκοπό την παράνομη είσοδό τους στην Ιταλία ή στο έδαφος άλλου κράτους του οποίου δεν είναι υπήκοοι ή δεν διαθέτουν άδεια μονίμως διαμένοντος τιμωρείται με ποινή φυλακίσεως από δύο έως έξι έτη και με πρόστιμο 15 000 ευρώ κατ' άτομο.*
2. *Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 54 του ποινικού κώδικα, η παροχή αρωγής και ανθρωπιστικής βοήθειας στην Ιταλία σε υπηκόους τρίτων χωρών που έχουν ανάγκη τέτοιας βοήθειας, με όποιον τρόπο και αν βρίσκονται στο έδαφος του κράτους, δεν συνιστά ποινικό αδίκημα.*

[...] [τα επόμενα εδάφια αφορούν παρόμοια αλλά σοβαρότερα αδικήματα που τιμωρούνται με αυστηρότερες ποινές]

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Στις 27 Αυγούστου 2019, η ΟΒ, καταγωγής Κονγκό, παρουσιάστηκε στα εναέρια σύνορα της Μπολόνια κατά την άφιξή της με πτήση προερχόμενη από την Καζαμπλάνκα, επιδεικνύοντας πλαστό διαβατήριο Σενεγάλης και συνοδεύοντας δύο κορίτσια ηλικίας οκτώ και δεκατριών ετών, για τα οποία παρουσίασε δύο πλαστά διαβατήρια. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, η ΟΒ τέλεσε πράξεις που αποσκοπούσαν στην εξασφάλιση της παράνομης εισόδου των δύο ανηλίκων στο ιταλικό έδαφος και κατηγορήθηκε για το αδίκημα της «υποβοήθησης της παράνομης εισόδου αλλοδαπού» κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 1, TUI.
- 2 Στις 28 Αυγούστου 2019, η ΟΒ συνελήφθη και, με απόφαση του δικαστηρίου ανηλίκων, τα δύο κορίτσια ανατέθηκαν σε ειδική εγκατάσταση υποδοχής.
- 3 Στις 29 Αυγούστου 2019, η ΟΒ έτυχε ακροάσεως από τον Giudice per le Indagini Preliminari του Tribunale di Bologna (αρμόδιο για την προκαταρκτική έρευνα δικαστή του πρωτοδικείου της Μπολόνια, Ιταλία), στον οποίο δήλωσε ότι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό για να αποφύγει τις απειλές θανάτου που δέχονταν η ίδια και η οικογένειά της από τον σύντροφό

της, κατόπιν της διακοπής της σχέσης τους. Δήλωσε, επίσης, ότι οι ανήλικες που ταξίδευαν μαζί της ήταν, αντιστοίχως, η κόρη της και η ανιψιά της (κόρη της θανούσας αδελφής της, της οποίας είχε αναλάβει την επιμέλεια) και ότι τις είχε μεταφέρει μαζί της διότι φοβόταν για τη σωματική τους ακεραιότητα. Ο εν λόγω δικαστής επικύρωσε τη σύλληψη της ΟΒ, αλλά δεν διέταξε την παραμονή της στη φυλακή.

- 4 Στις 9 Οκτωβρίου 2019, η κατηγορουμένη υπέβαλε αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας. Η σχετική διαδικασία δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.
- 5 Στη συνέχεια, το δικαστήριο ανηλίκων διαπίστωσε ότι η μία από τις δύο ανήλικες ήταν πράγματι η κόρη της κατηγορουμένης και ότι, κατά πάσα πιθανότητα, η έτερη ανήλικη ήταν πράγματι ανιψιά της.
- 6 Στις 29 Μαΐου 2023, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο συνήγορος της κατηγορουμένης πρότεινε να υποβληθεί στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής απόφασεως, αίτημα το οποίο το αιτούν δικαστήριο έκανε δεκτό αναστέλλοντας την ενώπιόν του διαδικασία.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής

- 7 Το αιτούν δικαστήριο είναι το δικαστήριο που πρέπει να αποφανθεί επί της ποινικής ευθύνης της κατηγορουμένης.
- 8 Διευκρινίζει, κατ' αρχάς, ότι το αδίκημα της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου αλλοδαπού που προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, TUI έχει τον χαρακτήρα εγκλήματος διακινδύνευσης, υπό την έννοια ότι ο Ιταλός νομοθέτης, προκειμένου να αποτρέψει εκ των προτέρων την προσβολή έννομου αγαθού, επιδιώκει την επιβολή κυρώσεων για τη συμπεριφορά αυτή καθεαυτήν, για τον λόγο και μόνον ότι τελέστηκαν πράξεις που αποσκοπούσαν στην παράνομη είσοδο υπηκόων τρίτων χωρών, ανεξαρτήτως των λόγων για τους οποίους τελέστηκαν οι πράξεις αυτές. Επιπλέον, δεν απαιτείται συγκεκριμένη πρόθεση αποκόμισης κέρδους από την αξιόποινη πράξη (συγκεκριμένος δόλος αποκόμισης κέρδους, ο οποίος αποτελεί μόνο επιβαρυντική περίσταση).
- 9 Μια άλλη πτυχή της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω αδικήματος είναι η ελεύθερη μορφή του, υπό την έννοια ότι το αδίκημα μπορεί να διαπραχθεί με οποιονδήποτε τρόπο και με οποιονδήποτε μέσο από τον δράστη. Επομένως, η συμπεριφορά μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές.
- 10 Ο μόνος δικαιολογητικός λόγος προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, TUI, αλλά δεν έχει εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση, δεδομένου ότι προϋποθέτει ότι η αρωγή και η ανθρωπιστική βοήθεια παρέχονται σε αλλοδαπό που βρίσκεται ήδη στο έδαφος της Ιταλίας (περιπτώσεις διευκόλυνσης της διαμονής ή της εξόδου από την Ιταλία προς άλλα κράτη μέλη).

- 11 Επομένως, η ποινική κύρωση επιβάλλεται και σε όποιον διευκολύνει την είσοδο παράτυπου αλλοδαπού με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, ακόμη και όταν ο αλλοδαπός βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης.
- 12 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ιταλική νομοθεσία είναι συμβατή με το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης, όπως αυτό ορίζεται στην οδηγία 2002/90/EK και στην απόφαση-πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ (στο εξής: κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης), δεδομένου ότι, σύμφωνα με το εν λόγω κανονιστικό πλαίσιο, όσον αφορά την υποβοήθηση της εισόδου, αφενός, δεν προβλέπεται σκοπός αποκόμισης κέρδους και, αφετέρου, δεν προβλέπονται συγκεκριμένες απαιτήσεις για τον προσδιορισμό της παράνομης συμπεριφοράς, η οποία, ως εκ τούτου, μπορεί να λάβει διάφορες μορφές.
- 13 Όσον αφορά τον λόγο άρσεως του αξιοποίνου, το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90/EK προβλέπει απλώς τη δυνατότητα, και όχι την υποχρέωση, των κρατών μελών να αποκλείουν την ποινική ευθύνη σε περιπτώσεις όπου η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου πραγματοποιείται με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας.
- 14 Προβλέποντας την ποινική ευθύνη για την εν λόγω συμπεριφορά, τόσο το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης όσο και η επίμαχη εθνική νομοθεσία αποσκοπούν στην καταπολέμηση της διακίνησης παράτυπων μεταναστών και της εκμετάλλευσής τους, μεταξύ άλλων από εγκληματικές οργανώσεις που δεν διστάζουν να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή των ίδιων των μεταναστών. Εκτός αυτού, στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι οι μεταναστευτικές ροές πραγματοποιούνται με ομαλό και ελεγχόμενο τρόπο.
- 15 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ενδεχόμενη αντίφαση με τα κριτήρια του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη όσον αφορά την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα, δηλαδή την εύλογη στάθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τον εύλογο χαρακτήρα της μη προβλέψεως του λόγου άρσεως του αξιοποίνου σε σχέση με τις περιπτώσεις στις οποίες η διευκόλυνση της εισόδου παράτυπων αλλοδαπών πραγματοποιείται με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, η οποία συνίσταται στη διευκόλυνση της ασκήσεως θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στη ζωή και τη σωματική ασφάλεια, τα οποία προστατεύονται από τα άρθρα 2 και 3 του Χάρτη, το δικαίωμα ασύλου, το οποίο προστατεύεται από το άρθρο 18 του Χάρτη, και το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, το οποίο προστατεύεται από το άρθρο 7 του Χάρτη.
- 17 Κατά την άποψή του, η προστασία των θεμελιωδών αυτών δικαιωμάτων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της σταθμίσεως στην οποία πρέπει να στηρίζεται η κοινή μεταναστευτική πολιτική· επισημαίνει δε ότι, τόσο στο κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης όσο και στην ιταλική νομοθεσία υπάρχει δυσαναλογία υπέρ της προστασίας του συμφέροντος ελέγχου των

μεταναστευτικών ροών, γεγονός που οδηγεί επίσης σε μη αναγκαία θυσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

- 18 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι ο ίδιος ο Ευρωπαίος νομοθέτης, προβλέποντας στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90/EK τη δυνατότητα των κρατών μελών να εισάγουν τον δικαιολογητικό λόγο της ανθρωπιστικής βοήθειας, επιβεβαιώνει ότι η εισαγωγή ενός τέτοιου λόγου άρσεως του αξιοποίνου δεν θα εμπόδιζε την επιδίωξη των σκοπών ελέγχου των μεταναστευτικών ροών. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι σε ορισμένα κράτη μέλη (π.χ. Φινλανδία, Βέλγιο, Ισπανία) ο ανθρωπιστικός σκοπός αναγνωρίζεται ήδη με διάφορους τρόπους ως λόγος άρσεως του αξιοποίνου.
- 19 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, ακόμη και αν ο σκοπός του ελέγχου των μεταναστευτικών ροών είναι σημαντικός και θεμιτός, το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης (όπως και η ιταλική νομοθεσία που συνάδει με αυτό) τον επιτυγχάνει κατά μη εύλογο τρόπο, διότι δεν επιτρέπει την άρση του αξιόποινου χαρακτήρα συμπεριφορών (διευκόλυνσης της παράτυπης εισόδου με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας), οι οποίες στην πραγματικότητα αποσκοπούν στη διαφύλαξη θεμελιωδών δικαιωμάτων που χρήζουν προστασίας.
- 20 Κατά συνέπεια, το κανονιστικό πλαίσιο που θέσπισε ο Ευρωπαίος νομοθέτης φαίνεται να παραβιάζει τα κριτήρια του εύλογου χαρακτήρα, δεδομένου ότι επιτρέπει τη θυσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που χρήζουν προστασίας, όταν η θυσία αυτή δεν είναι αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών που θέτει ο ίδιος ο νομοθέτης.
- 21 Το αιτούν δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι το αδίκημα του άρθρου 12, παράγραφος 1, TUI, το οποίο συντρέχει εν προκειμένω, φαίνεται να συνάδει με το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης, αλλά, για τους προεκτεθέντες λόγους, διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά του με τις υπέρτερες αρχές που κατοχυρώνονται στον Χάρτη.
- 22 Αφενός, είναι σαφές ότι η συμπεριφορά της κατηγορουμένης συγκροτεί την αντικειμενική υπόσταση της αξιόποινης πράξης την οποία προβλέπει το άρθρο 12, παράγραφος 1, TUI.
- 23 Αφετέρου, κατά το αιτούν δικαστήριο, η ίδια συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ότι εξυπηρετεί σκοπούς ανθρωπιστικής βοήθειας από πολλές απόψεις: από την άποψη του δικαιώματος των δύο ανηλίκων στη ζωή, το οποίο απειλείται στη χώρα καταγωγής τους· από την άποψη του δικαιώματος ασύλου των δύο ανηλίκων, σε σχέση με την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας που υπέβαλε η κατηγορουμένη (η οποία έχει τη γονική μέριμνα του ενός από τα κορίτσια, ενώ της έχει ανατεθεί η επιμέλεια του ετέρου)· από την άποψη του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή, λαμβανομένης υπόψη της γονικής σχέσης και συγγένειας μεταξύ των δύο ανηλίκων των οποίων διευκολύνθηκε η είσοδος στο έδαφος της Ιταλίας και της ίδιας της κατηγορουμένης (η οποία είναι, αντιστοίχως, μητέρα και θεία τους).

- 24 Εντούτοις, ακόμη και αν ο σκοπός της ανθρωπιστικής βοήθειας αποδειχθεί στο πλαίσιο της εθνικής διαδικασίας, το αιτούν δικαστήριο, βάσει του ιταλικού δικαίου, θα έπρεπε και πάλι να καταδικάσει την κατηγορούμενη, για τον λόγο ότι ο κανόνας του άρθρου 12 TUI δεν προβλέπει αντίστοιχο λόγο άρσεως του αξιοποίνου.
- 25 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η κατηγορούμενη δεν υπόκειται επί του παρόντος σε μέτρα ασφαλείας στερητικά της ελευθερίας: ζητεί, ωστόσο, να εκδικαστεί η υπόθεση με την ταχεία διαδικασία του άρθρου 105 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, δεδομένου ότι εγείρονται ζητήματα ερμηνείας και κύρους τα οποία θα μπορούσαν να έχουν άμεσες συνέπειες όσον αφορά εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες σε σχέση με παρόμοιες υποθέσεις, τόσο στην ιταλική έννομη τάξη όσο και στις έννομες τάξεις άλλων κρατών μελών, στις οποίες οι κατηγορούμενοι ενδέχεται να υπόκεινται σε μέτρα ασφαλείας στερητικά της ελευθερίας.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ